

Clàssics moderns. Les heroïnes quotidianes (II):
¿Qué he hecho yo para merecer esto? (1985) de Pedro Almodóvar

Iñaki Revesado

Almodóvar és un dels realitzadors actuals que més insisteix a fer un retrat de les vides de les dones, cosa que li ha estat útil per guanyar-se un prestigi internacional i un bon grapat de guardons arreu del món. El realitzador encerta molt més amb les històries en què el sexe femení ocupa quasi exclusivament tots els arguments, que no pas amb aquelles altres en què entra en el detall de les vides masculines (si bé es va sortir prou bé amb el retrat de l'infermer de *Hable con ella* (2001), la pel·lícula més masculina del manxec, *La mala educación* (2004), és també la més dolenta de la seva filmografia). El treball d'Almodóvar és molt més interessant en la etapa que va des de *¿Qué he hecho yo para merecer esto?* fins a *¡Átame!* (1990) que no les pel·lícules dels finals dels 90 i principis dels 2000. Amb algunes excepcions (*Volver* (2006) i *Hable con ella*) els treballs d'Almodóvar de la darrera dècada m'han interessat bastant poc. En certa ocasió vaig sentir-li dir que després de *Mujeres al borde de un ataque de nervios* (1988) havia estat tal l'èxit aconseguit que li era pràcticament impossible passejar-se pels carrers de Madrid i observar el món, ja que es veia superat per la gent que el reconeixia i volia saludar-lo, i és ver que, si bé sempre els seus treballs han tengut una tendència exagerada a l'excés, després de *¡Átame!* les creacions d'Almodóvar han perdut intensitat i credibilitat i s'han emmarcat en el seu món propi, un món artificial, de decorat

cinematogràfic, que pot o no interessar, però que s'allunya totalment de la realitat. És a dir, que la dificultat del realitzador per mirar el que l'envolta com a espectador anònim pareix haver-lo incapacitat per reflectir una altra cosa que no sigui el seu món interior, resultant finalment repetitiu i en ocasions antiquat, per molta fama de transgressor que s'hagi guanyat i amb la qual el realitzador sembla sentir-se ben a gust. No és aliena a aquesta llunyania de la realitat el darrer film: la Raimunda de *Volver* és un personatge que pareix coetani a la Gloria de *¿Qué he hecho yo para merecer esto?*, com si Almodóvar s'hagués quedat ancorat en l'Espanya dels anys 80, com si els 20 anys que separen una i altra realitat hagin estat només un breu parèntesi en què tot roman igual en una Espanya que, sense que el director se n'hagi adonat, ha evolucionat a un ritme trepidant.

Gloria no és ni més ni menys que l'actual *dona Font Vella* (aquella de l'espot publicitari que s'aixeca cada matí amb un somriure i prepara berenars, dur els nins a escola, se'n va a la feina —una feina d'executiva, per descomptat—, fa a la compra quan surt de la feina, recull els nins, fa el sopar per a tota la família... i tot sense perdre l'esplendorós somriure amb què s'havia aixecada) traspasada als anys 80, quan l'Espanya de llavors despertava a la societat del benestar que ens venen els polítics. El que diferencia aquests dos models de dona és que Gloria

no té una casa lluminosa, sinó una capsula de mistos on conviu amb dos fills adolescents (un que passa droga i l'altre que es colga amb els pares dels seus amics); que fa net allà on pot per mirar d'aconseguir inflar els escassos ingressos com a taxista del seu home; que no prepara un sopar fantàstic perquè la gelera està buida i que en lloc d'aigua Font Vella, el que utilitza per sobreviure són tot tipus de pastilles que li donin l'energia necessària (i si falten pastilles, la cola esnifada sempre és un bon substitut).

Gloria sap que els seus dies no tenen possibilitat de canviar. Almodóvar no fa referència al passat. No sabem de quina manera ha arribat a la situació en què es troba, però no és difícil imaginar-s'ho: és simplement la vida de moltes i moltes dones de barriada de les grans ciutats de l'Espanya dels anys 80, quan ja havíem deixat enrere els dies foscos del franquisme, però el somni de la llibertat poc, o ben poc, afectava les vides de milers de ciutadans anònims que havien vist passar la transició política sense pena ni glòria, i que no esperaven res del primer govern socialista perquè no esperaven res de ningú. Com és habitual en la filmografia d'Almodóvar el film està ple de moments en què se cerca la provocació (efecte que aconseguia en aquella Espanya que despertava i abandonava prejudicis): referències escatològiques (es mostren els vòmits amb total naturalitat i es parla de la pudor dels peus com si es parlés del darrer model de la Seat); sexe mostrat sense miraments; la prostitució envoltant la vida de Gloria (tant la seva amiga Cristal com el seu fill petit venen el seu cos), amb una visió d'aquest ofici sense cap tipus de judici, ans al contrari, com una sortida per a les dones, una opció que els ajudi a aconseguir la llibertat; el maltractament continuat de la veïna cap a la seva filla petita... Però en *¿Qué he hecho yo para merecer esto?* conviu amb total naturalitat la provocació excessiva en to de comèdia amb el dramatisme més atroç, perquè si en qualque moment Gloria pogués resultar exagerada com a retrat de dona, la sensació que preval en la majoria del metratge és que ens trobem davant d'un retrat perfecte d'heroïna quotidiana, que actua per la inèrcia de cada dia en què l'objectiu a l'hora de colgar-se és haver aconseguit els doblers suficients per poder anar a la compra l'endemà i haver sobreviscut a la basca que la seva vida li provoca. Com si es tractés del protagonista de *La náusea* de Jean Paul Sartre, Gloria deixa passar els seus dies en un devenir sense importància on només la seva amiga Cristal il·lumina de tant en tant, amb les seves extravagàncies els dies grisos que se succeeixen. Tanmateix en aquesta existència buida haurà d'intervenir l'atzar per girar-lo tot. Gloria, de cop, sense haver-lo meditat abans, sense que ella mateixa sàpiga exactament com ha estat possible, es converteix en una assassina i elimina del seu entorn allò que més l'aferra a una vida sense possibilitat de canvi. Després Gloria haurà de cercar el camí cap als nous dies, llavors només dependrà d'ella agafar la direcció adequada.

¿Qué he hecho yo para merecer esto? està farcitada d'elements almodovorians: la decoració del petit

pis és plena de colors (no es tracta aquí d'una decoració exquisida com els decorats de *La flor de mi secreto* (1995) o de *Mujeres al borde de un ataque de nervios* per posar un exemple) sinó d'una decoració de circumstàncies; la televisió guaita a les vides dels personatges amb una mirada descarada i irreverent a través d'un número musical protagonitzat pel mateix Almodóvar, entonant *La bien pagá*, en una revisió als clàssics populars de la música espanyola, de la mateixa manera que utilitza *Lo dudo* en *La ley del deseo* (1987), *Resistiré* en *¡Átame!* o *Volver* en el seu darrer film del mateix títol; fins i tot la presència de la seva mare en el repartiment de la pel·lícula com va fer en molts d'altres dels seus films.

La bona direcció dels actors, cosa que sempre ha nodrit el prestigi del realitzador, és en aquest cas un element indispensable. La Gloria, interpretada per Carmen Maura, és la millor composició que ha fet l'actriu d'un personatge almodovarià. El contrapunt a aquesta dona patidora el posen els personatges de Cristal (que té el punt de candor que gairebé sempre aporta Verónica Forqué als seus personatges) i el de la sogra, que amb les extravagàncies suficients per acabar amb la paciència de la nora, és un personatge entranyable que ben bé podia ser el següent pas en la vida de la portera de *Mujeres al borde de un ataque de nervios*, interpretats ambdós per Chus Lampreave.

No sé si d'alguna manera Almodóvar ha volgut fer un homenatge a la Gloria de Cassavettes, quan ha triat el mateix nom a la seva protagonista. Hi ha poques coses en comú entre els dos personatges. Tal vegada tenen en comú la lluita per la supervivència, només que la màfia que amenaça el personatge de Cassavettes, se substitueix en *¿Qué he hecho yo para merecer esto?* per una rutina dura, capaç d'acabar amb la vida del més resistent dels humans. Malgrat tot, el final del film és esperançador, no és una solució fàcil per aconseguir l'espectador, és brindar a Gloria la possibilitat d'una segona oportunitat que també serà difícil però en la qual comptarà tot el que ja ha après. ■

